

Sygn. akt I ACa 1506/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 sierpnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Roman Dzięczek (spr.)

Sędziowie: SA Przemysław Kurzawa

SO Małgorzata Siemianowicz - Orlik

Protokolant: protokolant sądowy Joanna Mikulska

po rozpoznaniu w dniu 30 sierpnia 2016 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa A. O., T. K. i A. B.

przeciwko (...) S.A. z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 13 maja 2015 r., sygn. akt I C 710/14

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a. w punkcie pierwszym (I.) w ten sposób, że zasądza od (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz A. O., T. K.

i A. B. kwoty po 40.000 zł (czterdzieści tysięcy złotych) dla każdego z nich z ustawowymi odsetkami:

- od kwot po 20.000 zł (dwadzieścia tysięcy złotych) od dnia 24 stycznia 2014 r. do dnia zapłaty;

- od dalszych kwot po 20.000 zł (dwadzieścia tysięcy złotych) od dnia 31 lipca 2014 r. do dnia zapłaty,

a w pozostałej części powództwo oddala;

b. w punkcie czwartym (IV.) w ten sposób, że nakazuje pobrać od (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 3.000 zł (trzy tysiące złotych) tytułem części opłaty od pozwu;

c. dodaje punkt piąty (V.) w brzmieniu: „V. odstępuje od obciążenia powodów kosztami sądowymi, którymi nie został obciążony pozwany”;

2. oddala apelację w pozostałej części;

3. znosi pomiędzy stronami koszty postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie - A. O., T. K., A. B. w dniu 13 stycznia 2014 roku wystąpili przeciwko (...) S.A. z siedzibą w W. z żądaniem zasądzenia kwot po 80.000 złotych dla każdego z powodów z ustawowymi odsetkami, począwszy od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci zerwanych więzi rodzinnych powodów z matką H. B. w skutek wypadku komunikacyjnego z dnia 22 marca 2002 roku. Nadto powodowie wnieśli o zasądzenie powołanego na rzecz powodów kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm im przepisanych. Jako podstawę prawną dochodzonego żądania powodowie wskazali przepis artykułu 448 Kodeksu cywilnego w związku z artykułem 24 par. 1 Kodeksu cywilnego.

Pozwany (...) S.A. w odpowiedzi na pozew wniósł oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Pozwany zakwestionował samą zasadę swojej odpowiedzialności i wskazał, iż roszczenie powodów za naruszenie dóbr osobistych w postaci szczególnej więzi rodzinnej łączącej osobę zainteresowaną ze zmarłym pozbawiony jest podstawy prawnej, albowiem podstawa zasądzenia tego typu roszczeń zdaniem pozwanego powstała dopiero w dniu 3 sierpnia 2008 roku, to jest po wprowadzeniu na skutek nowelizacji Kodeksu cywilnego przepisów artykułu 476 par. 4 Kodeksu cywilnego. Pozwany także zgłosił wnioski dowodowe.

Wyrokiem z dnia 13 maja 2015 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanego (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz powodów A. O., T. K., A. B. kwoty po 80.000zł (osiemdziesiąt tysięcy złotych) dla każdego z nich z ustawowymi odsetkami:

- od kwoty 20.000 zł (dwadzieścia tysięcy złotych) od dnia 24 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty,

- od kwoty 60.000 zł (sześćdziesiąt tysięcy złotych) od dnia 31 lipca 2014 roku do dnia zapłaty,

w pozostałym zakresie powództwo oddalił i zasądził od (...) Zakładu (...)

S.A. z siedzibą w W. na rzecz powodów A. O., T. K.,

A. B. kwoty po 3.417 zł dla każdego z nich tytułem zwrotu kosztów procesu

oraz nakazał pobrać od pozwanego (...) S.A. z siedzibą w

W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 9.000 zł

tytułem nieuiszczonej części wpisu sądowego.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył co następuje:

W dniu 22 marca 2002 roku w miejscowości N. w wyniku wypadku komunikacyjnego śmierć poniosła pasażerka samochodu osobowego H. B., która była matką powodów. Sprawca wypadku w dniu zdarzenia korzystał z ochrony ubezpieczeniowej przez pozwanego. Ta okoliczność nie była kwestionowana. W imieniu powodów na etapie postępowania przedsądowego wystąpiło (...) Centrum Pomocy (...); uczyniło to pismem z 6 marca 2012 roku, w którym to przywołany podmiot zawiadomił pozwanego o powstaniu szkody oraz zgłosił o roszczenie na rzecz powodów o zadośćuczynienie z powołaniem się na przepis artykułu 448 Kodeksu cywilnego oraz o odszkodowanie z powołaniem się na artykuł 446 paragraf 3 Kodeksu cywilnego. Z treści tych pism wynika wysokość owych wezwań uczynionych przez powodów w stosunku do pozwanego w aspekcie żądania, które jest finalnie dochodzone w ramach sprawy niniejszej. Te żądania kształtowały się na poziomie 20.000 złotych na rzecz każdego z nich.

W dalszym toku żądanie zostało rozszerzone do kwoty ostatecznie sformułowanej w treści pozwu, czyli do kwoty 80.000 złotych na rzecz każdego z nich.

Pozwany zarówno w ramach postępowania likwidacyjnego, jak i w toku postępowania sądowego odmawiał uznania swojej odpowiedzialności na gruncie tak formułowanych przez powodów roszczeń, czyli roszczeń z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę polegającą na zerwaniu więzi rodzinnych powodów z ich matką H. B..

Sąd dopuścił dowód z dokumentów załączonych do sprawy oraz przesłuchał powodów na okoliczność więzi łączących powodów z matką oraz na okoliczność krzywd i cierpienia doznanego na skutek utraty w osobie matki osoby najbliższej, czasu i okresu intensywności przeżyć, a także okresu żałoby.

W oparciu o te zeznania Sąd ustalił, iż nagła śmierć matki była dla powodów ogromnym, traumatycznym przeżyciem psychicznym. Wszystkich powodów łączyła z matką silna więź rodzinna. Niewątpliwie matka była dla powodów osobą bardzo ważną. Cieszyła się zarówno szacunkiem, autorytetem, poważaniem i pomimo tego, iż każdy z powodów w chwili śmierci matki był osobą już pełnoletnią, to niewątpliwie nadal przed wystąpieniem tego zdarzenia wszyscy powodowie traktowali matkę jako osobę, na której mogli polegać, która mogła im służyć pomocą, radą w życiu codziennym; taką osobą, z którą mogli kultywować wspólne więzi rodzinne, które były wzmacniane poprzez wspólne spędzanie uroczystości rodzinnych, czy świątecznych.

Sąd Okręgowy uznał, że przed wejściem w życie przepisu artykułu 446 par. 4 K.c., czyli przed dniem 3 sierpnia 2008 roku, możliwe było konstruowanie odpowiedzialności odszkodowawczej i tę odpowiedzialność należało konstruować w oparciu o przepisy artykułu 448 Kodeksu cywilnego w związku z artykułem 24 par. 1 Kodeksu cywilnego. Zdaniem Sądu Okręgowego więź rodzinna jest dobrem osobistym identyfikowanym od długiego okresu czasu. Te dobra, które ustawodawca wymienił w artykule 23 jako przykładowe dobra pozostające pod ochroną prawa cywilnego, niewątpliwie są dobrami, które zostały określone, nazwane i wyróżnione. Ale takim szczególnym dobrem podlegającym ochronie jest także dobro w postaci tych najbliższych więzi rodzinnych.

Dla Sądu pierwszej instancji nie budziło wątpliwości, że w momencie, w którym w polskim systemie prawnym pojawiło się pojęcie dobra osobistego, którego przykładowe wyliczenie zawiera artykuł 23, niewątpliwie istniało już identyfikowalne w obrocie odrębne dobro polegające na owej szczególnej więzi członków rodziny, występującej między nimi, czyli między dziećmi a rodzicami, między rodzeństwem.

W 1996 r. nastąpiło odejście od stanowiska, że ochrona dobra osobistego nie może być kompensowana pieniężnie. Od momentu zmiany art. 448 k.c., przewiduje on, że w razie naruszenia dobra osobistego Sąd może przyznać temu czyje dobro osobiste zostało naruszone odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Odnosząc się do kwestii rozmiaru tego zadośćuczynienia stosownego z tytułu naruszenia dobra osobistego w postaci zerwania więzi z matką H. B., to zdaniem Sądu, podstawę stanowił przede wszystkim wymiar relacji i natężenia osobistych relacji, bliskość pomiędzy powodami a matką. Te wynikają wprost z dowodu w postaci przesłuchania stron.

I pomimo upływu już przeszło 13 lat od daty zdarzenia, nadal widać, iż powodowie są pod wpływem tego zdarzenia. Wprawdzie okres bezpośredniej żałoby już się zakończył, niemniej nadal jest to zdarzenie, które było dla powodów traumą i ten aspekt traumatyczny pozostał do dnia dzisiejszego.

Sąd, mając na uwadze rozmiar cierpień powodów, uznał, że żądania powodów nie są wygórowane. Przy czym Sąd miał na uwadze także rozmiar zadośćuczynienia w dotychczasowej praktyce orzeczniczej w tego typu sprawach i aby kwoty zasądzone z tego tytułu pozostawały w pewnej właściwej relacji do kwot już zasądzonych w innych tego typu sprawach, o zbliżonym stanie faktycznym zarówno c do więzi jakie łączyły powodów ze zmarłym członkiem rodziny, jak i skutków jakie wystąpiły po tym zdarzeniu.

Biorąc to pod uwagę i odnosząc to do doświadczenia życiowego Sąd doszedł do przekonania, że żądane przez powodów kwoty nie są kwotami rażąco wygórowanymi.

W związku z tym Sąd uwzględnił żądanie powodów w całości.

Przy czym powodowie żądali odsetek od żądanych przez siebie kwot od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. I zdaniem Sądu to żądanie odsetkowe jest słuszne, ale tylko w stosunku do kwoty 20.000 złotych na rzecz każdego z nich, a to z tego powodu, iż pozostają w zgodzie z pierwotnym wezwaniem do spełnienia świadczenia z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Powodowie przed wytoczeniem powództwa wezwali pozwanego do zapłaty kwoty tytułem zadośćuczynienia kwot po 20.000 złotych.

Co do tych kwot istotnie powodowie mają roszczenie o odsetki, które co najmniej jest zasadne od daty wniesienia pozwu.

Ponieważ jednak powodowie ograniczyli te żądania do kwot po 20.000 złotych, a o pełną kwotę 80.000 wystąpili dopiero wnosząc powództwo w sprawie niniejszej, Sąd przyjął, iż od pozostałej kwoty ponad kwotę 20.000 złotych, czyli od kwot po 60.000 złotych, należało odnieść się do daty doręczenia pozwu, to jest 8 lipca 2014 roku. Sąd przyjął, iż było to wezwanie do spełnienia świadczenia bezterminowego, określone w artykule 455 K.c., a pozwany powinien spełnić to świadczenie niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty, przy czym tą niezwłoczność Sąd w tym przypadku określił w ten oto sposób, iż uwzględniając zawodowy charakter prowadzonej przez powołanego działalności pozwany powinien spełnić świadczenie w terminie dwóch dni roboczych następujących po dacie doręczenia wezwania do zapłaty, a zatem od dnia następnego, czyli od trzeciego dnia, w tym przypadku dnia 31 lipca 2014 roku, należą się powodom odsetki od kwoty 60.000 złotych.

W zakresie kosztów procesu Sąd uwzględnił koszty sądowe po 1.000 złotych dla każdego z powodów oraz po 1/3 kosztów zastępstwa procesowego - po 2.400 złotych i kwota 17 złotych na rzecz każdego z nich tytułem kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa. Dało to w sumie na rzecz każdego z powodów kwotę po 3.417 złotych. Kwotę niepobrąną na rzecz Skarbu Państwa - 9.000 złotych (tytułem wpisu sądowego) należało zasądzić na rzecz Skarbu Państwa.

Od wyroku tego w części zasądzającej, apelację wniósł pozwany.

Zarzucił Sądowi pierwszej instancji:

- naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zakresie oceny krzywdy powodów,
- rażące zawyżenie zadośćuczynienia,
- naruszenie § 10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 r. w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. nr 26, poz. 310 ze zm.) poprzez jego niezastosowanie,
- naruszenie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i art. 24 k.c. poprzez ich błędną interpretację i zastosowanie,
- naruszenie art. 455 k.c. i art. 481 k.c. w zw. z art. 817 k.c. oraz naruszenie art. 316 k.p.c.

Wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja jest tylko częściowo usprawiedliwiona, w zakresie w jakim Sąd Okręgowy niezasadnie uznał, że kwotą adekwatną zadośćuczynienia, w realiach sprawy niniejszej była kwota 80 000 zł na rzecz każdego z powodów, gdy tymczasem – zdaniem Sądu Apelacyjnego – w sytuacji, gdy krzywda powodów powstała w 2002 r., adekwatną kwotą zadośćuczynienia w ustalonym przebiegu rzeczywistych skutków śmierci matki powodów, była kwota 40 000 zł dla

każdego powodów. W pozostałej części, w jakiej pozwany kwestionował prawo powodów do zadośćuczynienia co do zasady i co do należności odsetkowej, apelacja nie miała usprawiedliwionych podstaw.

Zasada odpowiedzialności na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i art. 24 k.c. została przesądzona uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r. (III CZP 76/10, OSNC-ZD 2011/2/42), w myśl której „Najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r.” Została ona później ugruntowana w orzecznictwie tego Sądu i sądów powszechnych.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2011 r. (I PK 145/10, OSNP 2012/5-6/66) wskazano, że wysokość stopy życiowej społeczeństwa może rzutować na wysokość zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 445 § 1 k.c.) uzupełniająco, w aspekcie urzeczywistnienia zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP). Z kolei zadośćuczynienie przysługuje z odsetkami od dnia opóźnienia, czyli wezwania do zapłaty (art. 445 i art. 481 § 1 k.c.), a nie od dnia jego zasądzenia. Także w późniejszych orzeczeniach wskazuje się, że przy ustalaniu odpowiedniego zadośćuczynienia, nie można pomijać notoryjnego faktu, iż w obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej, polskie społeczeństwo jest w wysokim stopniu rozwarstwione pod względem poziomu życia i zasobności majątkowej. Niemniej, wysokość stopy życiowej społeczeństwa w sposób uzupełniający (w aspekcie urzeczywistnienia zasady sprawiedliwości społecznej - art. 2 Konstytucji RP) może rzutować na wysokość zadośćuczynienia należnego poszkodowanemu za doznaną krzywdę (zob. wyrok SN z dnia 3 czerwca 2011 r., I CSK 279/10, LEX nr 898254).

Z kolei Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 23 stycznia 2013 r. (I ACA 916/12, LEX nr 1312249) trafnie przypomniał, że skoro posiadacz lub kierujący pojazdem mechanicznym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem pojazdu szkodę, której następstwem jest między innymi śmierć, to w ramach zawartej umowy ubezpieczenia ubezpieczyciel przejmuje odpowiedzialność sprawcy, taka jest bowiem istota ubezpieczenia się od odpowiedzialności cywilnej. Tę zasadę przywołuje także § 10 ust. 1 Rozporządzenia wskazywanego w apelacji. „Z ubezpieczenia OC przysługuje odszkodowanie, jeżeli posiadacz lub kierujący pojazdem są zobowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem tego pojazdu szkodę, której następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia.” W tym mieści się także zadośćuczynienie za śmierć poszkodowanego, na rzecz osób bliskich.

Trafnie zatem Sąd Okręgowy ustalił i ocenił, że powodowie doznali krzywdy w związku z nagłą śmiercią ich matki w wypadku komunikacyjnym i że należy im się stosowne zadośćuczynienie na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i art. 24 k.c.

Zarazem, co tu należy odnotować i podkreślić, warunki osobiste i rodzinne były typowe: więź rodzina pomiędzy matką i dorosłymi dziećmi miała miejsce, nie była patologiczna; przeciwnie, miała postać właściwą dla normalnej rodziny, w której dorosłe i samodzielne dzieci utrzymują więź z matką, pielęgnują święta i tradycje rodzinne, spotykają się i nadal tworzą rodzinę.

Nagła śmierć w wypadku powoduje więc zerwanie więzi rodzinnej pomiędzy żyjącymi członkami rodziny: krzywdę, traumę, za które należy się stosowne zadośćuczynienie.

Przy czym, powodowie nie wykazali, aby ta krzywda była wyjątkowa, szczególnie intensywna z uwagi na szczególne więzi lub szczególne cechy jednostkowe (osobnicze) powodów. Dość stwierdzić, że powodowie byli dorośli i dojrzały, mieli własne, ustabilizowane życie rodzinne. Była więc to krzywda normalna, typowa. Okres żałoby nie był wydłużony i przebiegł bez zakłóceń. Szczególnej postaci krzywdy powodowie nie wykazali, np. z pomocą biegłych psychologów lub psychiatrów.

Można już w tym miejscu zauważyć, że krzywda powodów powstała w dacie wypadku i trwała w czasie normalnej, rocznej żałoby. Potem była już tylko pielęgnowaniem przedwczesnej straty.

Ta okoliczność umknęła uwadze Sądu pierwszej instancji, który zastosował kryteria „wyceny” krzywdy wg roku 2014, gdy tymczasem ten rok był istotny jedynie dla należności odsetkowej, a to w związku z wystąpieniem z pozwem i doręczeniem odpisu pozwu. W orzecznictwie sądowym, w tym Sądu Najwyższego przesadzone jest, że odszkodowanie, w tym zadośćuczynienie należy się wraz z jego powstaniem, a jako świadczenie bezterminowe, powinno zostać spełnione stosownie do wezwania (art. 455 k.c.), z obowiązkiem zapłaty należności odsetkowej za opóźnienie (art. 481 § 1 k.c.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego krzywda powstała i trwająca w roku 2002 i 2003 nie mogła przekraczać 40 000 zł. Była adekwatna na ów czas, z uwagi na jej stopień oraz ówczesną przeciętną stopę życiową, znacząco mniejszą w owym czasie, przed wejściem do Unii Europejskiej, niż w roku 2014 r.

Brak w sprawie szczególnych podstaw, aby krzywdę tę ustalać wg kryteriów aktualnych, przy odpowiednim zastosowaniu art. 363 § 2 k.c. i zasady tam ustanowionej, szczególnie wobec tego, że pozwany nie zawinił w późnym jej dochodzeniu, a upływ czasu, leżący po stronie powodów, zmniejsza poczucie krzywdy.

Korygując kwotę należną, Sąd drugiej instancji skorygował odpowiednio także należność odsetkową, ale potwierdzając zasadę z art. 455 i art. 481 § 1 k.c.

Konsekwencją uznania, że apelacja była częściowo usprawiedliwiona, albowiem zasądzone zadośćuczynienie było wygórowane, Sąd Apelacyjny zmienił orzeczenie o kosztach sądowych, zmniejszając obciążenie pozwanego do kwoty 3000 zł oraz odstępując od obciążenia nimi powodów, w części która ich obciążała.

Sąd nie korygował kosztów procesu za pierwszą instancję na rzecz powodów, albowiem obniżenie powodom tych kosztów przez Sąd Okręgowy było duże i okazało się adekwatne dla zmienionego orzeczenia merytorycznego.

Z tych względów, na podstawie art. 385 i art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 i art. 100 k.p.c., a także art. 113 u.k.s. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach procesu w instancji odwoławczej orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., znosząc je wzajemnie.

SSA Przemysław Kurzawa SSA Roman Dziczek

SSO (del.) Małgorzata Siemianowicz – Orlik